

REFERENCES

1. Bilokobylskiy O., Moshovskyy T. (2007), Religious foundations of the nation and genesis of the Ukrainian nation, *Practical philosophy*, № 3 (25), pp. 168-176 (ukr).
2. Luchman Th. (1977), Philosophy, science and the common life, in *The nature of the philosophical knowledge, P. II, Contemporary phenomenology: status and perspectives (a critical analysis)*, V. 2, Moscow, 262 p. (rus).
3. Toulmin S. (1984), Human understanding, Progress, Moscow, 328 p. (rus).
4. Junger E. (2002), On the pain, in *The worker: power and gestalt*, Science, Moscow, pp. 471-527 (rus).

© Білокобильський Олександр
Надійшла до редакції 23.01.2015

УДК 502.58:574; 504.056:574; 623:504

КРАВЧЕНКО ОЛЕНА,

виконавчий директор Міжнародної благодійної організації "Екологія-Право-Людина", м. Київ

ВАСИЛЮК ОЛЕКСІЙ,

еколог Міжнародної благодійної організації "Екологія-Право-Людина", м. Київ

ВОЙЦХОВСЬКА АЛЛА,

еколог I категорії Міжнародної благодійної організації "Екологія-Право-Людина", м. Київ

НОРЕНКО КАТЕРИНА,

еколог Міжнародної благодійної організації "Екологія-Право-Людина", м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ДОВКІЛЛЯ НА СХОДІ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано основні чинники забруднення й руйнування об'єктів навколишнього середовища в результаті військових дій на Сході України. Встановлено, що військові дії завдають нищівного удару всім без винятку об'єктам довкілля. Для повного оцінювання масштабів руйнування й забруднення цих об'єктів необхідне проведення моніторингу навколишнього середовища, розробка плану дій з його відновлення.

Ключові слова: дослідження, військові дії; Схід України; забруднення; пожежа; ґрунт; вода; вплив; знищення.

Постановка проблеми. Екологічну ситуацію на Східній Україні ще до початку військових дій можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду використання природних ресурсів та негативного впливу безпосередньо на усі об'єкти довкілля [1].

Низький рівень екологічної свідомості суспільства, відсутність достатньої очистки скидів та викидів, відсутність цивілізованого поводження з відходами, особливо з надзвичайно небезпечними, відсутність комплексного підходу до вирішення проблем з охорони довкілля призвели до значної деградації довкілля Східної України, надмірного забруднення поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, земельних ресурсів.

Інтенсивне забруднення атмосферного повітря (в основному об'єктами промисловості Східної України) теж тривало десятиліттями. Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря стали підприємства вугільної промисловості, чорної металургії, хімічної промисловості, теплової енергетики. Зокрема, найбільше метану викидалося в атмосферу у містах і районах, де розташовані вуглевидобувні підприємства, які досягли близько 70 % від загального обсягу викидів.

Головними забруднювачами водних об'єктів були підприємства металургійної промисловості - металургійні комбінати Маріуполя, Єнакієва, Макіївки, Авдіївки, вугільної галузі й енергетики. У ряді міст очисні споруди технологічно й фізично застаріли. Водні ресурси Донецької та Луганської областей характеризуються високою концентрацією солей. Причиною цього є скид у водні об'єкти високомінералізованих шахтних вод, з якими за рік потрапляє понад 1 млн тонн різних солей. Найбільш забрудненими, як свідчать спостереження Донецького обласного центру з гідрометеорології, зазначені такі річки: Кальміус, Кринка, Бахмут і Кальчик [там само].

Військові дії, які розпочалися на Донбасі з травня 2014 року, посилити екологічну небезпеку й без того депресивного регіону. Наразі тут спостерігаються руйнування очисних споруд, затоплення шахт, загроза розгерметизації газо-нафто-аміакопроводів, хімічне та радіаційне забруднення водних ресурсів, забруднення повітря та ґрунтів, знищення ландшафтів, рослинності, родючого шару ґрунтів, знищення значних площ лісових насаджень - усе, що може мати незворотні наслідки.

Глобальна задача науковців у цій ситуації - створення програми відтворення зруйнованої війною екосис-

теми регіону. У контексті вказаної мети актуальною виглядає локальна **мета статті** - дослідити вплив військових дій на екосистему регіону й зафіксувати наслідки знищення економічного, соціального і екологічного балансу цієї території.

Виклад основного матеріалу. Унаслідок військових дій водоканал Луганська знаходиться на порозі техногенної та санітарної катастрофи. Мародери, користуючись протистоянням, крадуть кабельні лінії та навіть окремі частини труб. Відтак, на водопровідних і каналізаційних мережах виникає чимало аварійних ситуацій. Мешканці Луганщини здебільшого споживають воду з поверхневих джерел, яка потребує суттєвого незараження. Маршрути ж доставки хлору та гіпохлориту пролягають через місця бойових дій. Протягом тривалого часу вони не функціонували.

Також відсутнє було водопостачання у частині Луганської області, зокрема, на досить тривалий час припинили свою роботу: Жовтневі очисні споруди у Малій Вергунці, насосні станції № 10, 11 і 18, насосна станція другого підйому у кварталі Ватутіна, насосна станція четвертого підйому, що забезпечує водою Кам'янобрідський район.

Під час артилерійського обстрілу Слов'янська на території насосної станції каналу Сіверський Донець-Донбас пошкоджені очисні споруди. Зупинка насосних агрегатів призвела до обмеження постачання міста як питною, так і технічною водою.

Зазнав обстрілу перший підйом каналу "Сіверський Донець-Донбас". Донецьк перейшов на погодинну подачу води, оскільки бойові дії у Слов'янському районі ускладнювали роботу з ремонту пошкодженої насосної станції і водопроводів.

У результаті бойових дій очисні споруди в Єнакієвому працювали за тимчасовою схемою електропостачання, оскільки основна лінія електропередач була пошкоджена. Унаслідок артобстрілів у Слов'янську постраждали фільтрувальна станція та очисні споруди, 19 каналізаційних і 3 водонапірних насосних станції, майже 20 км каналізаційних та 36 км водопровідних мереж. Було знеструмлено Донецьку фільтрувальну станцію.

За результатами проведених ЕПЛ досліджень води з р. Сіверський Донець у м. Чугуїв на території Харківської області та у м. Щастя Луганської області нижче скиду стічних вод з очисних споруд, виявлено більш ніж подвійне перевищення по мінералізації у пробі з р. Сіверський Донець, що у м. Щастя.

Результати дослідження ґрунтів свідчать про значний вміст важких металів на місці розривів снарядів. Так, концентрація титану у пробі ґрунту на місці розриву снаряду на території степового заповідника "Крейдова флора" у 150 разів перевищує фонові концентрації цього металу. Концентрація ванадію у цій же пробі становить 100 мг/кг, для порівняння: у фоновій пробі ванадій взагалі відсутній. Виявлено також перевищення по сульфатах у 2,3 раза, рухомих формах важких металів: свинцю - 1,3 раза, кадмію - 1,5 раза.

Саме сплави на основі титану з добавками ванадію застосовують в авіаційній і ракетній техніці.

Виявлено перевищення стронцію на місці розривів снарядів у с. Закітне; концентрація цієї речовини становить 150 мг/кг, на місці утворення воронки площею 12 м². У цій же пробі ґрунту в 4 рази перевищують фонові концентрації сульфати, кадмії перевищує концентрації у 9 разів.

Дослідження на території Донецької області показали, що мають місце значні забруднення ґрунтів

стронцієм, титаном, ванадієм та кадмієм унаслідок бойових дій. Для виключення природного поширення цих мікроелементів відібрано та проаналізовано фонові проби.

Високі концентрації більшості металів є токсичними, заподіюють шкоду, інколи необоротну, що веде до функціональних порушень спочатку у докільці, а потім в організмі людини. Кадмії і його сполуки є надзвичайно токсичними, навіть у незначних концентраціях, мають властивість накопичуватись в організмах і екосистемах.

Ризики, пов'язані із пошкодженням комунікацій, підприємств та інших об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, мають особливе значення, адже в умовах відсутності контролю та можливостей ліквідації їх негативних наслідків, потенційно збільшуються масштаби негативного впливу щодня.

Значний техногенний вплив на довкілля мають промислові відходи при поводженні з ними за звичайних умов. Але коли вони горять при недостатності кисню (низьких температурах), цей вплив збільшується в сотні або й більше разів. Також унаслідок аварійних відключень електроенергії в атмосферне повітря викинуто значний об'єм небезпечних речовин.

Від обстрілів артилерії мало місце загоряння кількох еколого-небезпечних підприємств: Авдіївського та Ясинівського коксохімічного заводів, Лисичанського нафтопереробного та Краматорського верстатобудівного заводів, "Точмашу" (Донецьк) й "Стиролу" (Горлівка).

Небезпеку для довкілля становить потрапляння снарядів у місця складування небезпечних речовин, бурові установки, а також такі об'єкти інфраструктури, як газо-, нафто- та аміакопроводи. Так, у вересні був зафіксований випадок, коли в результаті військових дій у районі Донецького аеропорту осколком снаряду було пошкоджено газопровід.

Відомі й окремі випадки руйнування об'єктів хімічної промисловості внаслідок потрапляння снарядів. За офіційними даними МНС України в Донецькій області 20 вересня 2014 року вибухонебезпечний предмет влучив у склад Донецького казенного заводу хімічних виробів, розташований у Куйбишевському районі Донецька по вул. Софіївська. У результаті влучення в склад, розташований приблизно за 5 кілометрів від основної території заводу, стався спалах [2].

Також горів вугільний склад Ясинуватського коксохімічного заводу, який знаходиться на території Макіївки - між смт. Батман і мікрорайоном "Черьомушки". Унаслідок артилерійського обстрілу Київського району Донецька снаряд влучив на територію заводу "Точмаш", після чого почалася пожежа [3].

У відпрацьованій породі, яка, власне, й складає терикон, міститься практично вся таблиця Менделєєва, включаючи й радіоактивні елементи. Оскільки в тілі терикону і без впливу антропогенних факторів може проходити самозаймання, а при підсиленні такого горіння ще розривами гранат, снарядів, ракет та іншої зброї у атмосферу викидаються тисячі тонн канцерогенних речовин, які руйнують озоновий шар, мігрують у ґрунти, водонесні горизонти та біоресурси, забруднюючи їх, і, відповідно, потрапляють в організм людини.

Значна кількість надзвичайно небезпечних відходів на території військових дій викликає занепокоєння та страх за збереження чистого довкілля для майбутніх поколінь. Адже суб'єктивна мотивація ситуації, що склалася, чи амбіції однієї або кількох людей може мати для наших нащадків жорстокі та непередбачувані наслідки.

Більшість очевидних загроз, викликаних війною,

пов'язані або з механічним пошкодженням природних ландшафтів, або з тимчасовою втратою державою контролю над порушеннями й технологічними процесами в зоні військових дій. Реальні наслідки від кожного з впливів сьогодні важко оцінити, оскільки поки що немає і, очевидно, не буде можливості провести широкі натурні обстеження. Тим не менш, вже зараз можливо окреслити напрямки таких досліджень і наступні роботи з ліквідації негативних наслідків і відновлення.

Перш за все, необхідно усунути наслідки механічно-го пошкодження природних ландшафтів. Ми говоримо тільки про території безпосередніх воєнних дій, тобто про пошкодження, які вже відбулися. Варто зазначити, що зона бойових дій розгорнута в регіоні, для якого характерна специфічна структура розселення. Це дві промислові агломерації (Донецька і Луганська) і масштабні малозаселені простори Донецького кряжу, де невеликі населені пункти й окремі шахти межують безпосередньо з природними територіями. У цій зоні розміщено понад половину об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) Луганської області і близько третини Донецької області, в тому числі обидва наявні в регіоні природні заповідники і єдиний національний природний парк. Пошкодження ґрунту викликані механічними фактора-

ми, проїздом по території важкої техніки, перш за все танків та інших типів гусеничної техніки.

Відділення Луганського природного заповідника "Провальський степ" знаходиться в прикордонній зоні, контроль над якою протягом всього конфлікту не належав українській армії, у зв'язку з чим на цій території відбувалося значно більше, ніж в інших місцях, несанкціонованих перетинів державного кордону різного виду транспортом і військовою технікою. Рух техніки відбувався безпосередньо по території заповідника. У місцях падіння снарядів утворювались воронки. Бої велись на території філії "Крейдяна флора" Українського степового заповідника (він розміщений на високому березі, там були позиції спочатку ЛНР, а потім української армії) та на території незаконно скасованого національного природного парку (НПП) "Сіверсько-Донецький".

Саме на території регіонального ландшафтного парку "Донецький кряж" чисельність воронко сягнула критичного значення. За допомогою космічних знімків вдалося поррахувати, що на території 225 км² Амвросіївського та Шахтарського районів (біля Савур-могили) розриви снарядів призвели до утворення 15505 воронко, які можна класифікувати за 4 типами (табл. 1).

Таблиця 1. - Класифікація воронко за типами

Діаметр воронки, м	Калібр снаряду, мм	Використана зброя	Кількість воронко даного типу
1	82	Осколкові та осколково-фугасні міни	4342
2,5-3,5	120	Град	2775
4-6	152	Буксовані гармати та гаубиці, самохідні гаубиці	8347
7	220	Ураган	41

За результатами підрахунків ЕПЛ навколо Савур-могили в довкілля потрапили 392 тонни уламків чавуну і сталі, а також 128 тонн різноманітних речовин, 70 з яких - це оксид алюмінію, який утворюється від окиснення порошкоподібного алюмінію, застосованого в якості компонента вибухової речовини у снарядах калібру 120, 152 та 220 мм, а 58 тонн - це різноманітні гази, склад яких ідентифікувати неможливо через неповноту процесу окиснення амотолу та гексогену. Достовірно можна сказати, що у викидах присутні оксиди карбону, нітрогену та сульфору, а також водяна пара, формальдегід та інші органічні сполуки. Усе це отруює атмосферу та ґрунт, а отже з опадами потрапить у ґрунтові та поверхневі води.

Крім того, до значних впливів на природно-заповідний фонд можна віднести й пожежі. У липні 2014 року протягом трьох діб тривала пожежа на території Ямпільського лісництва на Донеччині, що входить до складу НПП "Святі гори".

Нами проведено дослідження дійсного обсягу загорянь рослинності в період з червня по вересень 2014 року. Період дослідження пов'язаний із термінами висихання природної рослинності та метеорологічними умовами, що визначають період можливих пожеж.

Для дослідження використано відомості із відкритих джерел, зокрема інформацію про місця теплових аномалій (загорянь) було визначено за матеріалами ДЗЗ MODIS (матеріали NASA) [9]; межі зони бойових дій - за даними РНБО України [10] (вказані відомості отримані для зазначеного періоду поденно).

Протягом червня-вересня 2014 в зоні АТО було зафіксовано 2901 випадок загоряння (рис. 1). Загалом чисельні показники кількості зафіксованих супутником

пожеж у 15 разів перевищують показники минулого року.

Дослідження локалізації виявлених загорянь 2014 року показало, що як мінімум 81 % з усіх випадків сталися на ділянках природної степової та лісової рослинності та рідше - на полях. І лише 19 % вірогідно мають відношення до території населених пунктів або їх околиць.

Порівняння кількості пожеж в межах зони АТО із минулими роками показує, що загальні тенденції щодо динаміки кількості пожеж дуже подібні (рис. 2). Головною причиною сплеску зафіксованих загорянь є їхня тривалість в часі, що дозволяє супутнику їх зафіксувати. А це означає, що катастрофічне збільшення зафіксованих загорянь свідчить про одне - пожежі вільно поширюються по території зони АТО і ніхто їх не гасить (рис. 3). В окремих випадках в лісах були також підірвані мости та переїзди на протипожежних дорогах. Такі дії, наприклад, зафіксовані на звільненій території в межах НПП "Святі гори".

Можна спостерігати й піки, в які на невеликій площі відбувалось одночасно багато пожеж, наприклад, у радіусі 2-5 км. Такі піки загорянь демонструють кореляцію з датами та місцями масових обстрілів сил АТО артилерією. Такими є, для прикладу, 26.07.29.07.-04.08., 15.08.-16.08., 25-26.08. та 04-06.09., 20.09. (01.08. - мінометний обстріл українських прикордонників з боку РФ під Новою Вільховаткою, 03.08. - обстріл позицій АТО 03.08. - під Червонопартизанським, 29.07. - обстріл бойовиками Збройних сил України під Дмитрівкою, 20.09. - обстріл бойовиками смт. Стахановець з артилерії) [11].

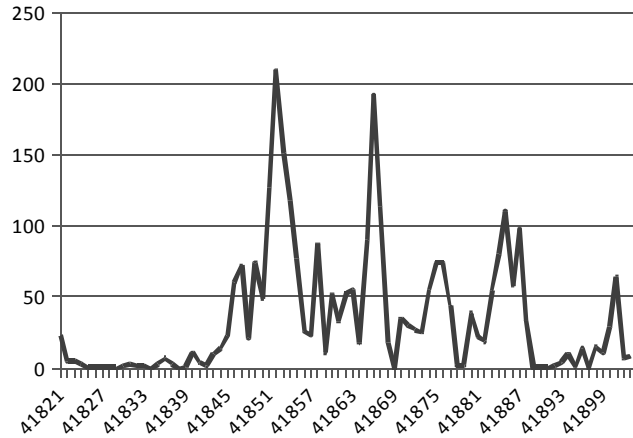


Рис. 1. Результати дослідження загоряння рослинності.

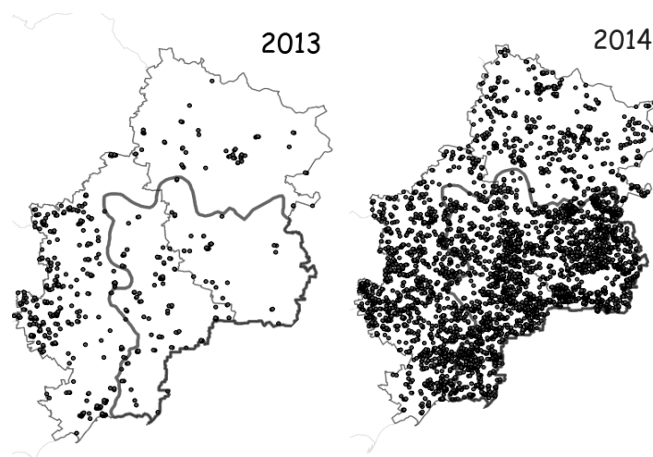


Рис. 2. Динаміка пожеж в зоні АТО.

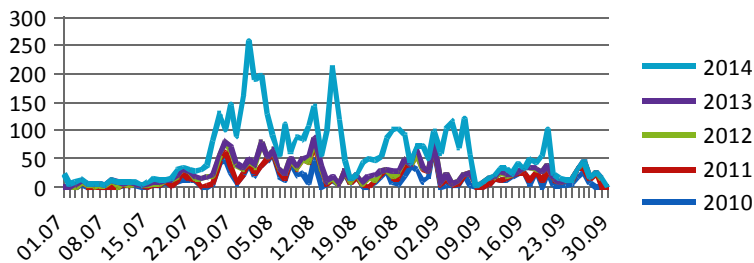


Рис. 3. Динаміка пожеж у зоні АТО.

На основі отриманої моделі покриття території зони АТО пожежами ми підраховали площу ділянки, що сумарно була охоплена вогнем протягом червня-вересня 2014 року. Загальна площа такої території, згідно з моделлю, становить 331471,4 га, з яких 34465,45 га просторово накладаються на забудову та водойми. Отже, об'єктивно модель ілюструє охоплення вогнем 297005,9549 га, що становить 14 % від максимальної площі зони АТО.

Таким чином, виникає можливість обрахувати розподіл території охоплених вогнем площ за класами, наклавши обриси змодельованих згарищ на доступний клас просторових даних та обрахувати площу перекриття. В результаті отримані такі відомості: вогнем пошкоджено 36226,19 га лісів, що становить 18 % від площі лісів у межах зони АТО та 12,19 % від загальної площі згарищ; 113735,2 га степів, що становить 23,19 % від площі степів у межах зони АТО і 38,29 % від усієї площі згарищ; 147044,56 га орних земель, що становить 14 %

від площі орних земель і 49,5 % від площі згарищ. Відповідно природні й напівприродні території ділять площу згарищ навпіл.

Таким чином, військові дії на сході України завдали шкоди усім без винятку об'єктам довкілля. ЕПЛ з вересня 2014 року до сьогодні постійно проводить дослідження впливу військових дій на сході України власними силами. Для комплексного системного моніторингу довкілля у складний для України час вкрай важливим є залучення світової спільноти.

Ситуація, що склалася, потребує невідкладного виявлення наявних техногенних екологічних проблем, спричинених військовими діями, зупинення знищення життя та природи, проведення системного моніторингу стану довкілля, широке оприлюднення рівня небезпеки, локалізації кожної з проблем та розробка детального плану їх ліквідації, залежно від рівня небезпеки або динаміки прогресування кожної з проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційно-аналітичний огляд стану довкілля [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/dopovidni/infooglyad>.
2. Вибух на хімічному заводі у Донецьку не вплинув на радіаційний фон - міськрада [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/09/20/7038394/>.
3. У Донецьку бойовики влучили у завод, там пожежа [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/09/28/7039145/>.
4. "Горит лес под Славянском, но боевики не пропускают пожарных", - глава Гослесагентства [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://sensor.net.ua/news/287275/gorit_les_pod_slavyanskom_no_boeviki_ne_propuskayut_pojarnyh_glava_goslesagentstva.
5. В Станице Луганской выгорают леса [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://informer.lg.ua/?p=16763>.
6. В Станично-Луганском районе горит лес. Пожар вызван артобстрелом (фото), [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://informer.lg.ua/?p=10220>.
7. В Станично-Луганском районе горит лес. Пожар вызван артобстрелом (фото) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://informer.lg.ua/?p=3317>.
8. На выходных в Станице и Старой Краснянке горели леса, [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://informer.lg.ua/?p=2532>.
9. Сайт FIRMS, Режим доступу: <https://firms.modaps.eosdis.nasa.gov/>.
10. Сайт РНБО України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.rnbo.gov.ua/>.
11. Карта АТО [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://texty.org.ua/mod/datavis/apps/atomap/>.

Кравченко Елена,

исполнительный директор Международной благотворительной организации «Экология-Право-Человек»

Василюк Алексей,

эколог Международной благотворительной организации «Экология-Право-Человек»

Войцеховская Алла,

эколог I категории Международной благотворительной организации «Экология-Право-Человек»

Норенко Екатерина,

эколог Международной благотворительной организации «Экология-Право-Человек»

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ НА ВОСТОКЕ УКРАИНЫ

В статье проанализированы основные факторы загрязнения и разрушения объектов окружающей среды в результате военных действий на востоке Украины. Проведены расчеты площадей уничтоженных огнем лесов, проанализирована динамика пожаров по сравнению с предыдущими годами, исследованы почвы на территории Краснолиманского района Донецкой области и вода из р. Северский Донец. Установлено, что военные действия наносят сокрушительный удар всем без исключения объектам окружающей среды. Для полного оценивания масштабов разрушения и загрязнения этих объектов необходимо проведение мониторинга окружающей среды, разработка плана действий по его восстановлению.

Ключевые слова: исследование; военные действия; восток Украины; загрязнение; пожар; почва; вода; влияние; уничтожение.

Kravchenko Olena,

Executive Director of the International Charity Organization "Ecology-Law-Man"

Vasyliuk Olexiy,

Ecologist of the International Charity Organization "Ecology-Law-Man"

Voitsikhovska Alla,

Ecologist of the International Charity Organization "Ecology-Law-Man", I category

Norenko Kateryna,

Ecologist of the International Charity Organization "Ecology-Law-Man"

STUDY OF THE MILITARY ACTIONS' ENVIRONMENTAL IMPACT IN THE EAST OF UKRAINE

The dynamics of life and environment destruction in the east of Ukraine is rapidly increasing. This article analyzes the main factors of contamination and destruction of the environment as a result of the military operations in eastern Ukraine. There were held the calculations of areas destroyed by fire, analyzed the dynamics of fires in the east of Ukraine and compared with the previous years, there were analyzed the soils in the Krasnolymanskyi region and water form Siverskyi Donets River.

It was found that the military operations have devastating impact on all of the environment objects without exception. For a complete evaluation of the scope of environment destruction and pollution, it is necessary to conduct environmental monitoring, to develop an action plan on restoration of the environment.

Key words: research; war; east Ukraine; pollution; fire; soil; water; impact; destruction.

REFERENCES

1. Analytical review of environmental situation, available at: <http://www.menr.gov.ua/dopovidi/infooglyad>. (ukr).
2. An explosion at a chemical plant in Donetsk did not affect to radiation background - the city Council, available at: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/09/20/7038394/>. (ukr).
3. In Donetsk, the militants were shoot the factory, there's fire, available at: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/09/28/7039145/>. (ukr).
4. "The Forest is Burning under Slaviansk, but the insurgents do not miss firemen," - the head of Stateforestagency, available at: http://censor.net.ua/news/287275/gorit_les_pod_slavyanskom_no_boeviki_ne_propuskayut_pojarnyh_glava_goslesagentstva. (rus).
5. There are in fire forests near Stanitsa Luganska, available at: <http://informator.lg.ua/?p=16763>. (rus).
6. The forest is in fire near Stanitsa Luganska's area. The fire is caused with artillery, available at: <http://informator.lg.ua/?p=10220>. (rus).
7. The forest is in fire near Stanitsa Luganska's area. The fire is caused with artillery, available at: <http://informator.lg.ua/?p=3317>. (rus).
8. The forest was in fire on the week-end near Shastje and Staraja Krasnianka, available at: <http://informator.lg.ua/?p=2532>. (rus).
9. FIRMS - oficial website, available at: <https://firms.modaps.eosdis.nasa.gov/>. (eng).
10. CNSD - oficial website, available at: <http://www.rnbo.gov.ua/>. (ukr).
11. ATO map, available at: <http://texty.org.ua/mod/dataavis/apps/atomapl/>. (ukr).

© Кравченко Олена, Василюк Олексій, Войціховська Алла, Норенко Катерина
Надійшла до редакції 23.01.2015

УДК 314.145

КУРИЛО ІРИНА,

доктор економічних наук, завідувач відділу

Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України

АКСЬОНОВА СВІТЛАНА,

кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник

Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України

СЛЮСАР ЛЮДМИЛА,

кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник

Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ У КОНТЕКСТІ ФАКТОРІВ ТА НАСЛІДКІВ СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У статті аналізується соціально-демографічна специфіка Донбасу в контексті осмислення факторів і можливих наслідків східноукраїнського конфлікту. Розкрито відмінні риси демографічного складу, процесів природного руху населення в регіоні, особливості соціальної ситуації, розглянуто основні індикатори людського розвитку в Донецькій і Луганській областях України напередодні конфлікту, а також деякі його соціально-демографічні наслідки.

Ключові слова: соціально-демографічна ситуація; регіональний людський розвиток; депопуляція; передчасна смертність; чинники і демографічні наслідки конфлікту.

Постановка проблеми. Соціально-демографічна ситуація в сучасній Україні лишається кризовою, що є наслідком як тих демографічних проблем, які країна одержала у спадок від радянської доби, так і складної та болісної суспільно-економічної трансформації після здобуття незалежності. Попри певні позитивні зрушення у соціально-демографічному розвитку України за декілька останніх десятиліть ХХ ст., як-от скорочення бідності, підвищення народжуваності, певне зниження смертності та ін., в країні триває інтенсивна депопуля-

ція, надто низькими, як для європейської країни, лишаються показники тривалості життя, здоров'я і життєздатності населення, значними є масштаби соціальної нерівності й відторгнення тощо.

Аналіз економічної та соціально-демографічної динаміки в Україні за поточне сторіччя демонструє загальну розбалансованість тенденцій економічного й соціального розвитку, тобто дає підстави стверджувати, що в нашій країні економічне зростання загалом не конвертувалось у сталий людський розвиток [1; 2,